

Egyirányú utca 34: Eszék

Az 1981/82-es eszéki utazás történetét a feleségem zárómondatával kellene kezdenem, de a vonat már elindult, a költőtálalkozót meg kell tartani, és ez a néhány biztos adat feljogosít arra, hogy ne a végén kezdjem. Természetesen tisztában vagyok vele, hogy nem az elején kezdem, mert a boldog szétesettség állapotában utazunk, és ami történni fog velünk, messze van, beláthatatlan és meghatározhatatlan. A hideg és telefüstölt büfékocsi beszédünktől, rendeléseinktől, poharaink csengésétől hangos. A különféle kiváltságok kora ez, amelyek, valakik jóindulatának és figyelmességének köszönhetően, mintegy a semmiből érkeznek: rendező-, rokkant- és partizánigazolványok, itt-tartózkodásig, vagy a csoportosan bejelentkezők száma szerint érvényesek...

Az a kor ez, amikor a közbülső állomásokon kinyílnak a barna utazótáskák, és sültcsirkét eszünk, a felbontott palackok szájról szájra járnak.

Kis zsebtolvajok és szélhámosok vesznek körül minket, meg olyanok, akiknek egy vonatút jó alkalom betegségük történetét vagy helybeli furcsa históriákat részletezni, illetve feltárni az igazságtalanság mibenlétét, amely e világon kíséri őket. A katasztrófák, gonosztettek, tragédiák és háborúk olyan távoli országokban zajlanak, amelyek csak a hírekben léteznek.

Elhagyjuk Zágrábot, és csodálkozom, mennyire különbözők a városból kivezető utak, a magasból nézve más dimenziókat és alakot ölt, amit elhagyok: valami homályos fájdalmat ébreszt bennem a diákszálló ablakpárkányaira kitett fehér nájlonszatyrok látványa, egy lány arca a sorompónál, amint tökéletes közönnyel nézi az elhúzó vonatot, a tetők és tetőterek, ahol valaki ablakot nyit, integet és eltűnik, mielőtt az arcvonásait kivehetnéd, a világító reklám az étterem fölött, ahol még előző éjszaka voltál – micsodák mindezek a gyors átmenetek és eltűnések? Mi ez az érzés, miközben a gyorsuló vonatban utolsó erőddel próbálsz elérni valamit, ami még tegnapig a tiéd volt? Hogyan fogják nevezni húsz év múlva a könyveinket, és milyen nevek alkotják világukat?

Megy a vonat. Íme, ez minden, amit erről az eszéki utazásról írhatok, valamikor 1981/1982-ben, de mintha éppen ez a bizonytalanság késztetne arra, hogy ne hagyjam abba. Bajosan lehetnék bármiféle barátság krónikása, bajosan mondhatnám, hogy tudok akár csak egy mondatot is, amely ennek az utazásnak a pillanataira vonatkoznék... Hány hang lázad fel bennem, ha azt mondom: vadak voltunk és szabadok.

– Hogy lettél volna szabad? – kérdezi egy hang. – Évekig álldogáltál „elátkozott költőként” a hóban két utca kereszteződésénél, és almát képzelte a zsebeidbe. Miért nem utaztál Lengyelországba, Romániába és Csehországba?

– Elnézést... – jön közelebb szomszédom a pultnál, amely a vonat ritmusára, utasokkal és pincérekkel együtt, hálásan ringatózik egy egyenes és makulátlan vonallal megrajzolt térben. Egy sor zöld, egy sor szerény ház, néhány bicikliző ember és folyton az emelkedő és ereszkedő, örök égbolt... Csak a didergés a levegőben és a nyugtalan madarak zenéje, miközben, mint egy „társadalom és természet” témájú olvasókönyvben, déli tájakra tartanak, csak ezek jelzik, hogy közeledik a változás ideje: a hideg, a didergés, a szél.

– Elnézést... – ismétli meg az ember, kicsinységében és komolyságában összedetten: csak a fehér inge szegélyén hagyott nyomot a hosszú utazás. – Berlinből jövök haza, mit mondjak, nagyváros, tradíció, kultúra... – Próbál úrrá lenni magán meg a hamun, amely hervadtan leválik cigarettájáról, és elindul beszélgetőtársa felé. – Hallgatom önt, és úgy látom, biztosan tudna nekem segíteni.

Könnyelműen engedek neki, és hamarosan újabb és újabb rundok foglya leszek, meg heves vágyáé, hogy tudtomra adja, milyen kényes helyzetbe került. Precízen és erőteljesen ejt ki minden szót, kitartóan suttogva kizár a társaságból, az utazásból, mintha zöld lombok mozdulatlan látványa, a dolgok mindig változatlan rendje venne minket körül. Barátaim hangja nőkhöz szól, akik bejöttek és italt rendelnek: egyedül nekem kell az emberkét hallgatnom és megértenem.

– És erről mi a véleménye? – mereszi rám a szemét, az arcát, a testét. – Erről mi a véleménye? – ismétli meg tagoltan és kérdőn. – Egy hétig voltam Berlinben, a fivéremet mentem meglátogatni, aki rákban haldoklott. Ültem mellette a kórteremben. Egy hétig az ágya mellett, az ágya fejénél, és nem éreztem semmit. Tudtam, hogy meg fog halni, de nem éreztem fájdalmat – gondolja csak el, ismétli meg az ember a kupében, útban Eszék felé –, mondja meg, mi ez?

– Mit érzett? – próbálok visszatérni a történethez –, mit érzett?

És így utaztunk, kérdés és válasz közt forgolódva. A hideg és a sötétség közeledett a Zágráb–Eszék viszonylatban közlekedő személyvonat ablakaihoz. Talán volt válaszom, talán valóban tudtam valami odaillőt mondani az emberkének, és az így kezdődött volna: uraim, itt az idő. De világos volt számomra: nem is fontos neki, hogy nem érez fájdalmat.

Letelt az időnk, és a vonat fékezett. Az ember a szemem láttára a földre zuhant a ballonkabátjával meg a fekete aktatáskájával együtt. Fölborult, mint a nagy matrjoskából kivett utolsó matrjoska. Annyit se mondott, hogy bű vagy bá. Nézett rám a fordított perspektívából: feje a padlón, a lábai valami fura függő helyzetben.

– Olyan a memóriád, mint egy elefánté – mondta kelletlenül a feleségem. Igaz, hogy hatalmas terhet himbálok a fejemben, de sohasem lehetne belőlem megbízható krónikás, hiszen nem tudom, hogy ért véget az este, mi történt a fejreállt emberrel, és milyen neveket adtunk húsz év múlva a könyveinknek. Semmi sem érdekel jobban, mint az az utazás, meg a kérdés, amelyre ma sem tudom a választ: mit érzek, amikor nem érzek fájdalmat?

CSORDÁS GÁBOR fordítása